

Eminentissimi Ac Reverendissimi Domini, D. Joannis Baptistæ, Cardinalis De Luca, Theatrum Veritatis Et Justitiæ, Sive Decisivi Discursus

Ad Veritatem Editi In Forensibus Controversiis, Canonicis & Civilibus, in quibus in Urbe Advocatus, pro una partium scripsit, vel Consultus respondit ; Cum Indicibus Argumentorum, Causarum ac Rerum luculentissimis. Opus Tam Judicibus, Quam Causarum Patronis, atque omnibus in utroque Foro ...

Tractatus Primi Pars I. de Usuris, & interesse, Pars II. de Cambiis, Pars III. de Censibus, Pars IV. de Societatibus Officiorum

Luca, Giovanni Battista de

Coloniae Agrippinae, 1691

Disc. XXVIII. Romana Excessivæ Solutionis. An debitori assumpti in se curam & onus cambiandi, ac spontè & pacificè solventi cambia juxtà taxam ab initio concorditer limitatam, detur jus, vel actio ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74112](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74112)

APPENDIX ROMANA EXCESSIVÆ

SOLUTIONIS

PRO

FRANCISCO PIPHER

CVM

DECIO MARCONO.

Casus disputatus coram Præfesto Palatii Apostolici, & resolutus pro Pipher.

Ex errore impressoris omisus suo loco.

An debitori assumenti in se curam & onus cambiandi, ac spontè & pacificè solventi cambia juxtà taxam ab initio concorditer limitatam, detur jus, vel actio imputandi in sortem vel respectivè repetendi id quod excessivè solutum esset, eo quia detectum fit cambia per nundinas tanti non importasse.

SVMMA RIVM

- 1 **F**Acti series.
- 2 De requisitis necessariis, ut cambia exigì possint.
- 3 Quod debitor assumens in se onus cambiandi teneatur ad cambia etiam sine spaciis tanquam damna, & interesse.
- 4 Sed tunc non debentur expensæ provisionum.
- 5 Cambia malè soluta imputantur ipso jure in sortem etiam si sponte.
- 6 Quod hic articulus sit novus.
- 7 Quod procedendum sit cum distinctione casuum,
- 8 Quando agitur de cambiis non solutis attenditur quid minus.
- 9 Idem de solutis per debitorem invitum de mandato judicis.
- 10 Etiam sponte soluta cambia in excessu repetuntur, vel imputantur si creditor girabat cambia.
- 11 Secus ubi ipse debitor in se suscipit onus cambiandi.
- 12 De probatione negative.
- 13 Indebitum voluntarium indiget probatione conclusiva.
- 14 Quod solvens scienter indebitum censeatur donare.
- 15 Quod creditor exigens, & consumens fructus excessivos in statu bona fidei non teneatur restituere.
- 16 Declaratur conclusio, quod bona fides in materia usuraria non excusat.
- 17 Fructus societatis officii exacti post societatem finitam cum bona fide consumpti non restituuntur, idemque de censibus.
- 18 De cambiorum platealium validitate vel moderatione.

DISC. XXVIII.

In nito contractu cambii pro summa scutorum 12. m. inter Franciscum Pipher pecuniæ datorem, & Decium Marconum receptorem sub pacto limitationis cambiorum: ut excedere non possint scuta septem pro quolibet centenatio & anno, ita tamen, quod si minus importarent, exigì non posset, nisi id minus, debitore juxtà modernam frequentiore formulam in

se assumente curam & onus girandi seu exercendi cambia per quasvis nundinas, plateas, & mundi partes per Italiam & extra; Cum plurimum annorum spatio debitor spontè ac pacificè solvisset fructus seu intersuria cambiorum ad conventam limitatam rationem, ac etiam restituisset sortem; Comperto deinde ex pluribus causis agitatis in Tribunali A. C. quod cambia per nundinas decursa ad dictam summam non ascendissent, de quarum causarum aliquibus mentio habetur in præcedentibus, præsertim discurs. 17. Hinc proinde iudicium instituit repetitionis eius, quod singulis annis excessivè solutum esset, cum imputatione, seu diminutione sortis singulis quibusque temporibus, atque ut vulgò incuria dicitur *faciendo scalettam*; Et introducta causa coram Apostolici Palatii Præfesto, tanquam iudice competente dicti Pipher unius ex majoribus officialibus cohortis Helvetiæ Pontificis, ac ejusdem Palatii custodiæ destinatæ.

Scribentes pro actore, cum consueta inani repletionem cartarum in allegationibus super iis, quæ hodie tanquam omnibus nota præsupponi possunt, & debent, Dicebant fundatam esse ejusdem actoris intentionem, quoniam ad præscriptum Constitutionis Pii V. omninò damnantis, ac usuraria declarantis cambia sicca, ut cambiorum intersuria exigì possint, duo copulativè concurrere debent, Primò nempe iustificatio realitatis cambiorum per litteras saltem redditus, quas *spaccia* vulgò dicimus, Et secundo quod nõ exigatur, nisi id quod verè singulis quibusque nundinis vel terminis, cambi intersuria importent, cum in isto contractu dari non possit lucrum certum, neque in obolo, sed torum pendeat ab ipsa eventualitate, quæ se habere possit ad lucrum & damnum, ut pluries in præcedentibus.

Et licet primum requisitum necessariæ justificationis realitatis cambiorum cum spaciis

cuius hodie penè ab Aula recessisse videatur, ob hanc modernam frequentiorē contrahendi formulam, quod ipse debitor in se assumat curam & onus cambiandi, quod operatur, ut non sequuta transmissione litterarum, adhuc teneatur ad cambia, quæ licet à creditore exigì valeant, non tanquam cambia, sed tanquam damna & interesse, potius ob non factum, quàm ob non datum, ratione scilicet non adimpleti mandati per ipsum suscepti; At tamen in aliquo relevatur debitor ratione huius oneris, ob cuius cessationem creditor etiam in aliquo respectivè damnificatur, quod scilicet ita cessant intersuria provisionum, aliarumque expensarum, atque non debentur dicta damna & interesse, nisi ad eam rationem, quam important ipsa intrinseca intersuria cambiolorum resultantia ex alteratione valoris auri, atque, ut vulgò dicitur, ratione *aggi*, ut pluries etiam in præcedentibus habetur.

Et idèdè cum occasione dictarum aliarum causarum satis frequentium, iam firmatum esset, quid detractis provisionibus, aliisque expensis dicta intersuria importarent, sine dubio minor, quàm importaret dicta taxa conventionalis; Hinc proindè concludebant, planum remanere, ut petita repetitioni locus esset, non obstantè spontanea solutione, cum in hac materia factum partium in nulla consideratione habeatur, quia non possunt partes licitam reddere vsuram, ac facere licitum id quod est illicitum; Ac etiam quia vsurarum solutio per suffocatum debitorem facta, quamvis spontanea, potius necessaria, & coacta censenda est, ita ut non intrent termini repetitionis indebiti, sed potius imputationis ipso iure iuxta opinionem quam sequitur Rota ex firmatis in satis vulgari *Roma cambi coram Böhio impress. dec. 69. par. 9. rec.* canonizata penè in centum aliis, quas cum naveativo stylo, absq; aliqua necessitate tanquam in re in Curia notoria cumulabant per integras columnas cum stylo extero, ita illum Curia Romanæ adèdè commendabilem corrumpendo.

Scribens Ego pro Pipher reo convento, admittere omnes prædictas conclusiones, tanquam, ut dictum est, hodiè notorias ac præsupponendas; Dicebam tamen fallaciam consistere in applicatione, circa quam adèdè frequenter nos moderni iuristæ nimium laboramus, Undè propterea, cum in hoc articulo tanquam nouo deduci non possent venerandæ auctoritates *Accursii, Bartoli, Baldi* aliorumque antiquorum legastrum, minusque *Innocentii, Ioannis, Andree, vel Abbatis*, aliorumque Canonistarum; Quinimò neque modernorum, vel Rota decisionum, cum articulus à recenti tempore in campum prodierit, neque pro mea noticia, adhuc in Rota formiter disputatus & decisis esset; Idcirco expertus plures quæstiones desuper habitas in Tribunali A. C. & in Signatura iustitiæ, tam in causis enunciatis supra dicto *disc. 17.* quàm in plerisque aliis, quæ utpotè cadentes sub eisdem principiis negliguntur; Ad eruendam veritatem, atq; istius sensu retento, dicebam plures casus in proposito distinguendos esse, diuersam habentes rationem, idèdèque diversimode decidendos, quodque propterea manifestum pro meo sensu videatur æquiuocum, regulam seu decisionem generalem desuper statuere.

Primus igitur casus est, ubi agitur de cambiis solvendis, quæ per creditorem petantur à debitore invito ac opponente non teneri ad integram summam conventam, ex eo quod cambia verè decursa minus importarent, & tunc sine dubio pro debitore respondendum videtur; Quamvis enim isto casu ex parte creditorum deduci solitum esset idem motivum, de quo infra, quod scilicet contractus non esset restrictus ad solas nundinas, sed etiam per plateas Italiae & extra, per quas certum est hoc moderno tempore cambiolorum intersuria esse maiora juxta ea quæ habentur *suprà disc. 1.* At tamen cum in hac alternativa electio sine dubio esset debitoris, rectè hic dicere potest re integra habuisse in animo cambiandi per nundinas, non autem per plateas; Duplici circumstantia dictam eius assertionem nimium confortante; primò scilicet, quod iuxta deducta *d. disc. 1. & seq.* hac via cambiandi per nundinas, quando agitur de circulatione, seu continuatione, est magis frequens & vitata; Et secundò quod in materia viuraria attendendum est, quod minus ob verisimilem etiam voluntatem ipsius debitoris gerentis personam mandatarii tanquam in rem creditoris & suam, ut eligere voluerit, ac debuerit dictam magis vitatam viam quam experientia probavit parere intersuria minora.

Eodemque iure regulandum esse dicebam, in quo debitor invitatus & opponens viribus Præture compulsus cambia solvisset iuxta casum, de quo *suprà d. disc. 17.*

Alter casus est, ubi ageretur de cambiis spontè ac pacificè solutis, quorum deinde repetitionem vel respectivè imputationem debitor petat, & hic subdistinguentur videtur inter casum, in quo ipse creditor ex mandato seu facultate sibi per debitorem tributa cambiolorum gereretur exercuerit, & casum præsentem, in quo ipse debitor huiusmodi onus in se assumpsit; In primo enim, cum certum sit nihil neque in obolo etiam à sponte dante exigì potuisse sine spaciolorum seu litterarum realitate, & per ipsum creditorem justificandi, & ex qua singulis quibusq; nundinis vel terminis certificari potuit vel debuit quæ totum verè importassent cambiolorum intersuria, hinc proindè exigendo in excessu dicitur in mala fide, ac potius dici potest indebitum per debitorem ex errore solutum creditori, qui stante hac mala fide evitare non potest restitutionem ex motivo consumptionis sub bona fide. licet iste casus rarè contingat, quoniam cum calculentur etiam ad damnum debitoris provisiones, aliaque expensæ, non de facili verificabilis est hic excessus ultra taxam conuentionalem.

In altero autem, qualis erat proprius & præcisus casus præsentis controversiæ, quod scilicet debitor assumpsit in se onus cambiandi, atque singulis annis vel temporibus spontè ac pacificè cambia solverit creditori, verisimiliter cursus cambiolorum tam nundinalium quàm platealium ignaro, quia nempe non sit campfor seu mercator artem cambiatoriam exercens, & tunc stante præsertim dicta generalitate susceptionis mandati, tam per nundinas quàm per plateas, absolutum pro meo sensu videri dicebam, dictam repetitionem, vel respectivè imputationem prætendi non posse ex pluribus fundamentis, quorum singula sufficere videntur, multo magis simul juncta.

Primò

Primò scilicet ob cessantem probationem negativam, quæ est fundamentum intentionis actoris, quod scilicet cambiorum interfuria tanti non importauerint, cum ad id probandum adducerentur solum attestations super cursu cambiorum mundinalium, quæ non sufficiunt, stante possibilitate, quod hæc cambia girari potuerint per plateas, duplici recepta propositione in id conferente, Vnâ scilicet, quod negative nunquam probata dicitur per contrariam affirmatiuam, vel e converso, nisi quoties præcisè ac de necessitate actus sequi debet per illam viam, siue contineris in illa scriptura, & non aliàs ex relatis apud Buratt. & Adden. deci. 10. 220. 264. & 282. & passim cum sit principium vulgare; & altera, quod indebitum voluntarium indiget perfecta & concludenti probatione excludente contrariam possibilitatem, qua concurrente adesse non dicitur probatio perfecta, ubi potissimum concurrat titulus legitimus, atque accessiones in genere seu substantia sunt licitæ, solaque controversia cadit super accidenti maiori vel minori quantitatis, adeo ut non intret aduersus hanc propositionem difficultas, de qua late in *Saumen sub tit. de Vsuris d. 12.*

Secundò quia cum debitor, qui curam & onus cambiandi habebat, ita sciret, vel scire deberet, quanti cambia vere importarent. Hinc proinde scièter ac voluntariè soluendo in excessu, istum censetur donare voluisse, vt in proximis terminis excessivæ solutionis fructuum census, qui verè ad tantam ratam non deberentur, habetur apud Spadam *conf. 248. lib. 2. nu. 3. cum sequen. & apud Seraph. dec. 1226. edita in eadem causa dicti consilii.*

Istud tamen motivum, solum & de per se mihi videbatur periculosum in debitore qui campforiam artem non exercebat, verisimiliter ignarum, quid cursus cambiorum singulis quibusque temporibus verè importaret, vnde propterea rectè dici posse videtur indebitè solutum potius per errorem, quam scièter animo donandi de facili non præsumendo, ex pariter recepta propositione, quam in foro frequentem habemus, quod animus donandi non præsumitur, omnique alius possibilis intellectus pro eius exclusione capiendus est, licèt motivum esset adaptabile ad casum, cum debitor esset mercator mercium fundacalium, non autem campfora, adhuc tamen in his versatus.

Solidius verò, magisque tutum mihi videbatur tertium fundamentum pariter benè deductum per Spad. *dicto conf. 248. lib. 2. à num. 4. ad finem*, ac examinatum pluries *sub tit. de Vsuris, præsertim in Baren. dis. 17. & in Lucana dis. 18.* quod scilicet creditor in bona fide fuerit, iustèque credere potuerit, quod debitor adimplendo fidem promissam, ac susceptum mandatum, cambia verè giraverit, atque ita rectè conscius quod tanti & ultra importarent, sponte illa solverit, vnde propterea creditor excusandus venit à restitutione eius, quod in statu bonæ fidei à sponte solvente exegit & consumpsit, aliàs non percepturus neque consumpturus, si debitor suum munus adimplendo, de veritate ita certior factus, ipsum creditorem certiore reddidisset; Atque aliàs esset dare magnum absurdum, quod iuris naturalis & scripti repugnantiam habet, quod debitor ita delinquens, seu malè agens ex propria culpa & delicto commo-

dum reportaret in supplantationem creditoris innocentis versantis in bona fide, ac in iusta credulitate; Eò magis verisimili, si de tempore initi contractus, ut in præsentis casu sequebatur, summa conventa esset iusta & verisimilis magisque inferior quàm excessiva, cum ita nulla excogitabilis adesse videatur ratio, od quam creditor istud damnum sentire debeat.

Et quamvis vera sit conclusio, de qua frequenter *sub dicto tit. de Vsuris, præsertim in allegatis di. 12. & 17. ac etiam sub tit. de censibus*, quod bona fides ex ignorantia, vel ætate, rusticitate, sexu, seu aliàs resultans, in hac usuraria materia non excuset, Attramen, ut ibidem advertitur, id rectè procedit, quando vitium est in substantia, illudque procedat à dispositione juris clari, cuius ignorantia non excusat, secus autem ubi provenit à iusta & probabili ignorantia facti ex deductis *præsertim dicto disc. 17.* Vnde propterea apud Spadam *dicto conf. 248. lib. 2. in fine* refertur *Boccacc. in ejus tract. de societ. off. n. 191.* ubi testatur per Pontif. in plena Signatura Gratia, declaratum fuisse excusari creditorem exigentem à debitore spontè solvente fructus societatis officii, quam credebatur adhuc vigere non obstante illius extinctione sibi ignota, sed nota debitori, qui proinde sibi imputet, cur sciens spontè solverit; & quidem id videtur omnino probabile, nam aliàs esset mundum involvere ac tollere commercium nedum in isto contractu cambii, sed etiam in altero census, de quo agit Spada *dicto conf. 248.* quoniam frequenter dari potest casus, quod existente fundo censito capaci de tempore impositionis, si tractu temporis eius fructus diminuatur, certum est, quod de iure creditor exigere non potest nisi ad ratam fructuum, atque si scièter plus exigeret, tanquam illicitum & usurarium veniret restitutum vel imputandum, quod irrationabile ac inhumanum videretur, si debitor sciret, atque hoc non obstante spontè solveret creditori ignaro ac bona fide credenti continuationem fundi in primæuo statu, cum similibus, & conferunt quæ habentur *dec. 3. p. 7. rec. & passim* de fructibus perceptis ex re non sua in statu bonæ fidei vel non malæ non restituentis.

Clarius verò ac extra omnem dubitationem in hac facti specie, dum debitor etiam sortem postea spontè solverat, vnde cadere non poterat consideratio, de *quad. decis. 96. p. 9. rec. ac pluries d. tit. de Vsuris*, quod scilicet debitor ita sub nomine usurarum pro maiori commo ditate voluerit per diminutas solutiones se liberare à debito sortis, dum istam quoque postea solvit, vt proximè ponderatur etiam supra *disc. 7.*

Difficultatem aliquam promovebat iudex aduersus dictam contrariam possibilitatem maioris cursus cambiorum per plateas, per quam exclusa remanebat probatio negativæ seu excessus, quod scilicet Rota in decisionibus editis *coram Verospio in Romana cambiorum, de qua supra disc. 1. & sequen.*, decreverit deberi solum cambia mundinalia non autem platealia, Vnde ista præsertim occasione sum expertus adeò damnablem pragmaticum currentem usum, attendi decisiones & doctrinas ad litteram, atque pro regula generali, non considerando, ad quid, & quomodo loquantur, & an applicentur ad casum necne; Siquidem in dictis decisionibus, non solum non damnantur, sed expressè canonizan-

nizantur cambia platealia, sed quia casus præbuit illa reddita esse nimium excessiva, idcirco ex quodam æquativo arbitrio illa moderata fuerunt ad rationem nundinalium, calculatis tamen etiam provisionibus, aliisque expensis, adeo ut importarent ad novem pro centenario, & sic in quantitate excedente istam taxam conventionalem, ideoque cessabat ratio moderati-
onis; & ex his dicitur sententia rei conventi absolutoria, quæ tendendo ad solam veritatem, iusta, & probabilis visa est. causæ autem fatum fuit circa hanc ultimam difficultatem, quod iudex, absque doctrinarum necessitate dictam responsum bene perceperit, nam alias ex eo quod non adessent doctrinæ, vel decisiones, quæ in verbis ita firmarent, reputatum fuisset proprium ratiocinium, sive distinctio ex capite iuxta eas quas frequenter Advocati experientur frigiditates, risum, ac iram eodem tempore excitantes.

JANVEN PECUNIARIA

S E V

PARTITI

P R O

CAROLO SPINOLA

C V M

DOCTIS, & VAMBARLIS.

Responsum pro veritate.

De acceptatione ac implemento tractæ seu litterarum cambii in nundinis cum aliqua protestatione, ut vulgò dicitur, *sotto protesto*, An id alteret naturam negotii, ita ut solventi non competat illud jus, vel actio, quæ aliàs contra scribentem vel socios competere; Et de litteris certioratoriis, vulgò nuncupatis *d'auviso*, an obligent necne scribentem, & quid operentur in hac materia tractarum seu litterarum cambii.

S V M M A R I V M

- 1 *Falli series*
- 2 *De rationibus dubitandi.*
- 3 *Socius obligat consocium etiam in solidum in concernentibus negotium sociale.*
- 4 *Quod sit rationabile, & necessarium pro usu commercii.*
- 5 *Ampliatur etiam dissoluta societate non notificata dissolutione.*
- 6 *An id procedat in societate particulari.*
- 7 *Litteræ certicatoria, seu d'auviso, an & quando*

*obligent, & probent.*8 *De materia acceptationis, & solutionis litterarum cambii sub protesto.*9 *An & quando gesta per procuratorem præjudicent principali.*

DISC. XXIX.

Publicæ ut moris est, decreto Senatus Reipublicæ Venetæ, super partito faciendo cum negotiatoribus, accipiendi duc. 100. m. pro belli Cretenis necessitatibus, restituendos spatio aliquorum annorum ex redditibus aliquarum salinarum ad id assignatis, cum utilitate interim scut. 7. pro centenario & anno, partitum prædictum inierunt Cassionis Docti, & Vambarli negotiatores. qui non habentes tantam pecuniam præ manibus promptam, curarunt eam in toto, vel in parte habere in Civitate lanuensi à diuersis particularibus admissis ad huius negotii participationem, in qua isti contenti fuerunt magis moderato utili scutorum sex cum dimidio, remittendo ipsis Cassionis, Doctis & Vambarlis pro eorum industria & cura residuum dicti lucri, sub ea tamen lege, quod solvendo ipsi pecunias in scutis marcarum, in eisdem tam pro sorte, quam intersuris seu utilibus reintegratio sequi deberet, ita in hanc speciem convertendo æquivalentiam, quæ ex dictis assignamentis in ea ducatorum monetæ specie exigeretur; Cumque unus ex dictis ad hanc participationem admissis esset Carolus Spinola pro rata scutorum bis mille auri marcarum pro ista Cassioni eidem litteras cambii scripserunt seu tractam fecerunt pro nundinis Novarum solvendam quibusdam de Taliacarne eorum correspondentibus, assignando in eisdem litteris, (quæ in nimium brevibus parvis pagellis concipi solent) tractam causam relativè ad alias litteras certioratorias quæ vulgò dicuntur *d'auviso* seu *di spaccio*, cum illis consuetis verbis, *come si auviso*; Eademque die præfati Docti, & Vambarli diversam campforiam rationem exercebant ab illa dictorum de Cassionis litteras, certioratorias, eidem Carolo scripserunt, quod dicta tracta per Cassiones ea die sibi facta esset in causam dicti partiti, ac in executionem conventionis in ita super participatione; Dictaque tracta per Carolo absentis procuratorem seu correspondentem acceptata & impleta cum protestatione se revalendi, nedum à dictis Cassionis scribentibus, sed etiam à præfatis Doctis & Vambarlis, ac ab assignamentis dicti partiti &c, sequuta postmodum decoctione illorum de Cassionis, atque Carolo pro ejus reintegratione suas actiones dirigente contra præfatos Doctos & Vambarlos, cum isti negarent se ad aliquid teneri, ex eo quod de aliquo ipsorum mandato pro huiusmodi, solutione facienda non constaret; Hinc desuper ex parte dicti Carolo pro veritate consultus fui, An contra præfatos dictam actionem haberet necne.

Rationes dubitandi, in quadam notula transmissa duæ erant; Vna scilicet, quod Carolus solvens sequutus esset solam fidem illorum de Cassionis qui tractam fecerant, ideoque nullam haberet actionem contra ipsos qui nullum desuper dederant mandatum, sine quo, cum non ageretur de societate universalis, sed de solo negotio particulari, ex gestis cum uno socio non debent remanere alii obligati; Nil obstantibus di-